

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
nám. Jana Palacha 2
CZ-11638 Praha

V Tubinkách, 15. května 2019

Posudek na disertační práci „Česká reflexivní deagentizace v diachronním pohledu“, předloženou panem Mgr. Jiřím Perglerem

Předložená disertační práce se na první pohled zabývá dílčí otázkou reflexivních konstrukcí a jejími dějinami, čtenář práce však rychle zjišťuje, že jde vlastně o mnohem více, protože popis deagentních reflexivních konstrukcí je zasazen do mnohem většího kontextu: Autor totiž diskutuje také všeobecnější otázky gramatikalizace, dále všechny druhy reflexivních konstrukcí, typy deagentních konstrukcí a dráhy jejich historického vývoje. A všechna tato hlediska se v práci uplatňují dvakrát, za prvé v teoretické části, která podává podrobný přehled o dosavadní literatuře a zároveň navrhuje popis vývoje reflexivních deagentních konstrukcí v češtině, a za druhé v analytické části, kde autor analyzuje konkrétní doklady z češtiny 15.–17. století. Dále chci v tomto posudku velmi krátce shrnout obě části práce a její podkapitoly a formulovat několik návrhů pro diskusi.

V teoretické části autor začíná všeobecní diskusí o různých pojetích gramatikalizace. Ukazuje tu, že má velmi dobrý přehled o literatuře¹, věnované této problematice, a také umí aplikovat dosavadní teorie na „svou“ problematiku. To znamená, že vedle příkladů, které jsou diskutované v citovaných pracích, vždy také přihlíží k českým dokladům a zvláště k reflexivům. V třech dalších podkapitolách kombinuje všeobecnělingvistický resp. typologický a bohemistický přístup: Shrnuje lingvistické zpracování českých reflexiv a srovnává je s dvěma typologickými pracemi (Geniušienė a Kemmer), dívá se na deagentní reflexiva v širším kontextu pasivních a deagentních konstrukcí a staví je do širšího slovanského kontextu (Siewierska), pojednává o různých modelech vzniku deagentních reflexivních konstrukcí, kterou zase spojuje s údaji o českém vývoji.

Celá kapitola se mi velice líbí, protože tu vidíme dobré spojení typologické a specifické, tj. věnované jednomu jazyku, perspektivy. Mám k tomu jen jeden menší komentář: lituji, že se přehled o jiných slovanských jazycích opírá výhradně na článek Siewierské a že autor nepřihlížel k speciálním pracím, věnovaným jednotlivým slovanským jazykům. Ale samozřejmě chápu, že by to vyšlo daleko za rámec disertační práce (která i tak s více než 300 stránkami je delší, než to bývá zvykem u disertací).

1 Postrádal jsem jenom knihu Franze Schäfera *Untersuchungen zur Reflexivität im Altslovenischen* (Berlin 1982). Kniha se sice zabývá obdobím do roku 1350, ale vlastně dává dobrý přehled ob období, předcházejícím tomu, kterým se zabývá disertační práce.

Analytická část práce je vybudována na sbírce 3.150 dokladů, které autor sebral z rozmanitých textů 15.–17. století. Celý proces vybírání dokladů, rozhodování, ke kterému období patří který text atd., je popsáno podrobně (na stránkách 144–149), a je vidět, že autor se velmi dobře orientuje v korpusové lingvistice a také v problematice diachronních korpusů. Trochu mě ale překvapilo, že se autor vůbec nezabývá periodizací češtiny a neřeší např. otázku přechodu od staré češtiny do češtiny takzv. středního období ani změnou jazykovou situaci „po Bílé hoře“. Mně takový postoj je docela sympatický, protože vychází z představy, že se čeština rozvíjela kontinuálně a že nedošlo k nějakým zlomům. Ale snad by se autor aspoň měl zmínit o této problematice.

Dále následuje systematická velmi podrobná analýza všech dokladů pod nejrůznějšími hledisky. Na začátku se autor dívá na všechny verbální kategorie, na sémantiku sloves a na vlastnosti subjektu/patientu a agentu, v další kapitole na situační typy. Analýza do jisté míry „zrcadlí“ teoretickou část práce, je však (ještě) systematictější, protože přihlíží také k aspektům, jimiž se dosavadní literatura tolik nezabývala. Výsledky celkem potvrzují to, co bylo řečeno v teoretické části, ale podařilo se autorovi také odpovědět na několik otázek, které dosud nebyly jasné, např. o pořadí, v kterém se rozvíjely jisté funkce, a také o údajné paralelitě pasiva a reflexivní konstrukce ve starší češtině. – Situační typy jsou podle mého názoru zvlášť zajímavý koncept, protože vycházejí za rámec tradičního pojmu „kontext“ a zahrnují také odkaz k typu textu a vůbec k větším jednotám.

Než se dostanu ke shrnutí mého názoru o práci, chtěl bych se ještě zmínit o dvou bodech, které vidím trochu kriticky. Za prvé jde o to, že práce obsahuje velké množství čísel, tabulek a schématů, ale autor vůbec nepracuje se statistickými metodami ani neříká slovo o tom, které z jeho výsledků jsou snad signifikantní a které nikoliv. Chápu, proč to tak udělal – celková čísla jsou prostě příliš nízká, aby se mohly uplatnit statistické metody. Ale o tom by autor mohl říct aspoň pár slov...

Můj druhý bod se týká otázky jazykového kontaktu. Dlouho jsem váhal, jestli se o tom mám zmínit, protože jsem vykřičený v českém prostředí kvůli tomu, že vždy a všude uvažuji o vlivu němčiny. A právě v případě českých deagentních reflexiv se takový vliv zdá velmi nepravděpodobný, protože němčina takové konstrukce nemá (a dává přednost neosobním pasívům). Přesto však myslím, že kontaktní jevy nejsou úplně vyloučeny, a autor se o nich také krátce zmiňuje na stránce 140, kde uvažuje o možných vlivech, ale nakonec nezahrnuje tuto problematiku do svého tématu. Chápu i tento postoj, ale potěšilo by mě, kdyby se autor snad někdy vrátil k této problematice. Jsem totiž přesvědčen, že se tam něco dá najít, snad i v tom směru, že v textech, přeložených z němčiny, bude méně deagentních reflexiv než jinde. A proto zvlášť zajímavé bude srovnat texty, přeložené z němčiny, z latiny atd., s jejími originály.

Celkově jsem docela fascinován touto disertační prací, která představuje téměř ideální sloučení typologicky inspirovaného teoretického uvažování s empirickou prací. Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a v předběžné ji klasifikuji jako *prospěl*.

Prof. Dr. Tilman Berger